

مناسبات سیاسی، اقتصادی ایران و هند

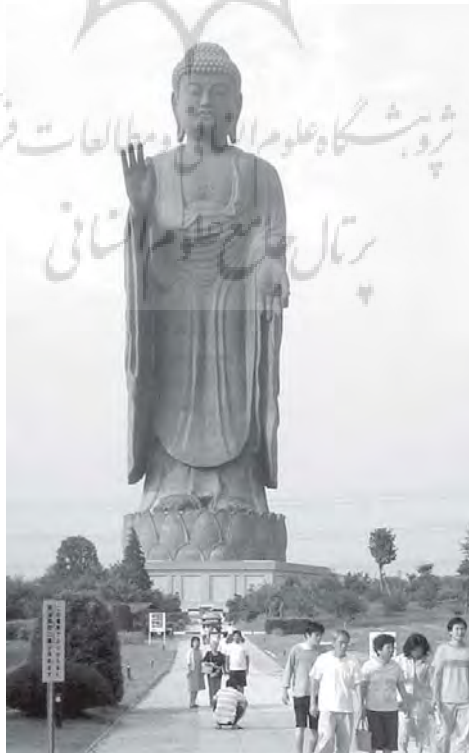
زهرا شریعتی فر

در سطح مقامات عالی‌رتبه در این ایام میان آنها صورت گرفت و شریعتی فراهم گردید تا دو کشور در خصوص مسایل مهم و استراتژیک تبادل نظر نمایند. اوج این ارتباطات دیدار نخست‌وزیر هند (واج‌پایی) از ایران در سال ۲۰۰۱ بوده است. چنان که رییس‌جمهور ایران (خاتمی) و وزیر امور خارجه وی نیز آن را فصل جدیدی در روابط بین دو کشور عنوان نمودند. در این دیدار طرفین توافق‌نامه‌هایی را به منظور ارسال هیات‌های اجرایی جهت تحقق اهداف تعیین شده در بخش‌های انرژی، حمل و نقل، صنعت، کشاورزی و خدمات به امضا رساندند. همچنین در بخش‌های تکنولوژی عمومی و آموزشی نیز توافق‌هایی صورت گرفت و نیز بر اهمیت مبارزه علیه تروریسم بین‌المللی تأکید شد.

همکاری در زمینه انرژی

موضوع انرژی از محورهای مهم مذاکرات دو کشور بوده چنان‌که باعث نزدیک‌تر گردیدن روابط نیز شده است. در دیدار آقای خاتمی در سال ۲۰۰۳ از هند، تأکید شد که ایران و هند دارای منافع اساسی در بخش انرژی هستند و این بخش می‌بایست به بخش استراتژیک روابط آینده دو کشور تبدیل شود. ایران دارای منابع عظیم انرژی بوده و هند نیز با توجه به اقتصاد در حال رشد خود نیاز روزافزون به انرژی دارد. این منافع و روابط در بخش انرژی در کوتاه و بلندمدت در هسته خود روابط تولیدکننده و مصرف‌کننده را مطرح نموده است. هند در سال‌های اخیر به یکی از

موجب ایجاد اراده‌ی قوی و مثبت میان دو کشور در خصوص موضوعات مختلف گردید؛ به طوری که ملاقات‌های بسیاری

بعد از سقوط رژیم پهلوی فضای جدیدی در روابط ایران و هند ایجاد شد. عنصر مطلوب در انقلاب ایران برای کشور هند تأکید ایران بر هویت و استقلال خویش بود. هر چند که تفاوت‌هایی میان دو کشور در خصوص مسایل بین‌المللی و منطقه‌ای وجود داشته است، اما این تفاوت‌ها هیچگاه موجب مخدوش شدن روابط دوستانه میان این دو کشور نگردیده و هند از جمله کشورهایی بود که در زمانی اندک انقلاب اسلامی ایران را به رسمیت شناخت. چالش‌هایی چون جنگ ایران و عراق، عدم تمایل ایران به برقراری رابطه با کشورهای سکولار و نیز ناآرامی‌های کشورهای حوزه خلیج فارس تا حدودی در روابط ایران و هند اثرات نامطلوبی را بر جا گذاشت. هر چند که دو کشور در دهه‌ی ۱۹۸۰ با وجود تمامی این مسایل در چالش‌ها به ارتباط خود در زمینه اقتصادی ادامه دادند. گرچه اعزام برخی گروه‌های مهندسی هندسی به ایران برای گره‌گشایی روابط دو کشور که باعث توسعه روابط آنها در سال‌های ۱۹۹۰ گردید را نمی‌توان نادیده گرفت.

توسعه روابط ایران و هند در اوایل دهه‌ی ۱۹۹۰

در این سال‌ها به دلیل پدیدار شدن منافع اقتصادی، تکنولوژیکی، سیاسی و دیدگاه‌های مشترک در خصوص موضوعات ژئواستراتژیک، روابط دو کشور رو به توسعه نهاد. همگرایی دو کشور در خصوص موضوع افغانستان

بزرگترین واردکننده و نیز مصرف کننده نفت در جهان تبدیل شده است. پیش بینی می شود که نیاز هند به گاز تا سال ۲۰۱۰ به چهار برابر اکنون خواهد رسید. این تقاضای گاز هند از ۵۳ درصد کنونی به ۹۱ درصد افزایش می یابد در حالی که واردات نفت به ۷۸ درصد می رسد. با توجه به اینکه هند می خواهد به قدرت بزرگ اقتصادی مبدل شود،

روابط انرژی برای او بسیار حایز اهمیت است. از طرفی دیگر ایران نیز با منابع عظیم خدادادی انرژی در صدد صادرات گاز خود به هند می باشد. ایران مقام دوم منابع گازی را در جهان دارد و تخمین منابع آن به ۲۳ تریلیون مترمکعب می رسد. بنابراین جایگاه مهمی در روابط هند در مقایسه با کشورهای حوزه خلیج فارس دارد. در همین رابطه در سال ۲۰۰۵ ایران و هند توافق نامه چند میلیارد دلاری را امضا نمودند که بر اساس آن مقرر گردید که ایران سالانه ۷/۵ میلیون تن گاز طبیعی مایع به مدت ۲۵ سال از سال ۲۰۰۹ به هند صادر نماید. در این راستا ایران و هند ساخت خط لوله گازی از طریق پاکستان را در اوایل دهه ی ۱۹۹۰ در دستور کار خود قرار داده اند که البته پاکستان نیز در خصوص امنیت این خط لوله تضمین داده است.

عامل آسیای مرکزی

آسیای میانه از جمله مناطقی است که مورد توجه هر دو کشور می باشد. قبل از فروپاشی شوروی روابط هند با آسیای مرکزی از طریق مسکو صورت می پذیرفت اما پس از فروپاشی شوروی ایران به دروازه ورود هند به این کشورها تبدیل شد چنان که هند از طریق ایران روابط اقتصادی، تکنولوژیکی و فرهنگی خود را با آنها برقرار می سازد.

راه ترانزیتی ایران جهت تسهیل دسترسی هند به آسیای مرکزی به نفع تهران نیز خواهد بود؛ خصوصا اینکه بتواند به توسعه ی زیرساخت های حمل و نقلی و دریایی منجر شود. در این خصوص گام های جمعی نیز توسط دو طرف برداشته شده است. در سال ۱۹۹۵ موافقت نامه ای میان ایران-ترکمنستان و هند جهت ایجاد کریدور حمل و نقلی که آسیای مرکزی را به هند متصل کند به امضا رسید که طبق آن، این کریدور از طریق راه های شوسه و شبکه ریلی ایران، آسیای مرکزی را به بندر امام خمینی متصل می کند که موجب دسترسی کالاهای هندی به آسیای مرکزی و افغانستان می گردد. همچنین هند موافقت نموده است تا در طرح توسعه بندر چابهار مشارکت نموده و در اتصال این بندر به راه آهن که در نهایت اتصال به اروپا و آسیای مرکزی را فراهم می سازد، مساعدت نماید.

می کند تا در راستای ایجاد توازن قدرت در پاکستان با کشورهای مسلمان از جمله ایران روابط خوبی را برقرار نماید و این ارتباط اعتباری برای هند محسوب می شود. همچنین ایران در سازمان کنفرانس اسلامی به عنوان یک عضو صاحب نفوذ می تواند برای تامین امنیت هند نقش مهمی را ایفا نماید. هند نیز به رابطه خوب و مسالمت آمیز با ایران جهت ملاحظات سیاسی داخلی خود نیازمند است. این رابطه موجب رضایت شمار زیاد مسلمانان در حال افزایش هندی را فراهم می آورد که این امر برای هندی ها بسیار حایز اهمیت است.

تجارت و تکنولوژی

با توجه به تغییرات چشمگیر در فناوری اطلاعات، هند به عنوان گزینه جایگزین تکنولوژی کشورهای غربی برای ایران مطرح گردید. همچنین هند می تواند به عنوان منبع مناسبی برای کالاهای صنعتی و سرمایه گذاری خارجی نیز مورد توجه ایران قرار گیرد. هند ظرفیت ها و پتانسیل های فراوانی برای ایجاد زیرساخت هایی چون حمل و نقل دریایی در بخش های تولیدی انبوه در اقتصاد ایران را داراست و نیز این کشور بازار بزرگی را برای کالاهای ایرانی در خود به وجود آورده است. از طرف دیگر هند نیز در این رابطه دارای منافع می باشد. جمعیت ۷۰ میلیونی ایران، بازار صادراتی پررونقی را برای هند به ارمغان آورده است. پیشرفت های تکنولوژیکی سال های اخیر که در هند به وقوع پیوسته است، این کشور را به عنوان گزینه ای جذاب و جالب برای ایران مطرح نموده است. اهمیت نزدیکی بیشتر دو کشور در این رابطه دو جانبه را پیمان های تهران و دهلی که در خصوص فناوری اطلاعات و همکاری های مشترک در زمینه های تکنولوژیکی به امضا رسیده اند، بیشتر نمایان می سازد.

محدودیت های روابط ایران و هند

علی رغم آنچه ذکر شد، مواردی نیز وجود دارد که روابط ایران و هند را تا حدودی دچار چالش می کند؛ گرچه افزایش گره های کور میان هند و ایالات متحده به عنوان عاملی در جهت ارتباط بیشتر هند با ایران کمک نموده است، اما ارتباط گسترده هند با آمریکا و هم پیمانانش در زمینه های مختلف که بر اساس منافع ملی تعریف شده است از یک سو و مشکلات رابطه ایران و ایالات متحده از سوی دیگر کار را برای هند در خصوص ارتباط با ایران تا حدی دشوار نموده است که این مساله در خصوص رژیم اسرائیل نیز مطرح می باشد.

نتیجه

فاز جدید موافقت نامه ها در سال های اخیر در سطح وسیعی به شکل دوجانبه میان کشورهای هند و ایران به امضا رسیده است. هند برای ایجاد ارتباطی مستحکم با ایران سعی بر این دارد که خود را از مسایل ارتباطی میان ایران و برخی کشورها دور نگه داشته و در راستای روابط گسترده تر و دوستانه با ایران تلاش نماید.

بخش دیگر همکاری اقتصادی ایران و هند کریدور حمل و نقل شمال- جنوب است. این کریدور حاصل توافق سه کشور ایران، هند و روسیه در سال ۲۰۰۰ است که طبق آن بمبئی از طریق بندرعباس به سن پترزبورگ روسیه متصل می گردد که در نتیجه ی آن اقیانوس هند به دریای بالتیک و اروپا متصل خواهد شد. این کریدور نه تنها موجب افزایش حجم تجاری هند با ایران و آسیای مرکزی می شود، بلکه موجب صرفه جویی در زمان و هزینه جهت ترانزیت کالاهای هندی به منطقه شده و در نهایت قدرت و رقابت اقتصادی هند را در بازار منطقه افزایش خواهد داد.

روابط سیاسی و دیپلماتیک

پس از انقلاب ایران و تحریم های صورت گرفته علیه آن از طرف ایالات متحده، ارتباط با کشورهای چون هند برای ایران حایز اهمیت بوده است. هر چند که هند به دلیل لحاظ منافع ملی خود دارای روابط گسترده ای با کشورهای آمریکا، اتحادیه اروپا و کشورهای جنوب شرق و شمال آسیاست، تلاش

پس از انقلاب ایران و تحریم های صورت گرفته علیه آن از طرف ایالات متحده، ارتباط با کشورهای چون هند اهمیت بوده است